

II.

Fra Nollund hede.

En beretning om hedeopdyrkning i nutiden.

Ved *S. Alkærsig.*

Blandt vort årsskrifts beretninger om hedeopdyrkning har den her foreliggende sin særlige interesse derved, at det drejer sig om hedeopdyrkning i nutiden og med moderne redskaber og hjælpemidler, og det vil ses, hvor ganske anderledes end i gamle dage en dygtig mand i vor tid har tingene i sin magt, og hvor mærkelig hurtig en stor og moderne ejendom nu kan rejses.

Men først en slags indledning, der heller ikke er uden interesse. I 1912 købte Niels Bennedsen Hansen 22 år gammel og med en kapital på 2000 kr. (hvoraf 1000 kr. opsparet løn) en meget forsømt ejendom på 33 td. land for en pris af 16,500 kr. Her boede han i 7 år, men både angående denne periode og om selve hedeopdyrkningen vil jeg nu give ham selv ordet, idet jeg dog har omarbejdet og forkortet hans beretning noget:

»Den første dag jeg var ude at pløje, traf jeg min nabo ved markskjellet, og han spurgte mig om min økonomiske stilling thi han var sognerådsmedlem, og man skulde jo have mig sat i skat. Da jeg havde meddelt ham min stilling, sagde han: »Ja så ka du lisså godt sæt æ pind for æ dør å rænd di vej, for Du ka aller

væer der i di dauu.« Noget mod skulde der godt nok til for at tage fat på genrejsningen af en så forhutlet ejendom, men hvad gør man ikke for at kunne sætte foden under eget bord. 4. maj flyttede min kæreste til mig fra Sønderjylland, og 20 maj holdt vi bryllup, så nu var vi to til at bygge det hjem, som vi allerede holdt af, fordi det var vort eget. Nøjsomhed og hårdt arbejde skulde der til for at svare enhver sit, men det var vi begge vant til hjemmefra, så det faldt os ikke tungt at finde os i det. Allerede den første sommer fik vi en god kornavl, men græsset vilde ikke rigtig gro, jorden trængte til mergel. Men det var der heldigvis råd for. Midt i marken var et mergelleje, og den første vinter gav jeg mig til at rømme jorden af en mergelgrav, og sommeren efter gravede jeg mergelen op og kørte den ud for så at fortsætte med afrømningen næste vinter. På den måde fortsatte vi i fire år, så var hele ejendommen overmerglet og i ret god drift med 24 kreaturer og 3 heste.

Imidlertid kom krigen, da vi skulde aflevere kornet, hvad der virkede meget hæmmende i de små brug. Alligevel fik vi i disse år gælden noget bragt ned, og så meldte sig spørgsmålet om at bygge, hvad vi trængte hårdt til. Samtidig (1918) indtraf et meget vådt efterår, det var vanskeligt at få høsten bjerget, og allerede i august måtte vi binde kørerne ind, fordi de æltede græsmarken op. Efterårspløjning maatte helt opgives, vandet løb i stride strømme ned over kartoffelmarken, og da vi skulde til at tage dem op viste det sig, at det kunde ikke ske på sædvanlig vis, thi en opgravet top sank straks ned i dyndet igen. Vi gik så over til at fiske dem op med fingrene ved at tage ned, hvor toppen stod. Det gik også meget godt, da jorden var som vælling, men det var et hårdt arbejde. Roerne slæbte

vi sammen på slæde, da det var umuligt at køre med vogn.

Jeg var altså klar over nu, ikke blot at der skulde bygges, men at der først og fremmest skulde drænes. Men det blev også snart klart, at vi kunde ikke under de daværende forhold magte nogen af delene, end sige dem begge, og vi besluttede derfor at sælge eller bytte, som vi nu kunde. En mægler, jeg henvendte mig til, tilbød mig straks at bytte med Nollund klostergård i Grindsted. I førstningen vilde jeg intet høre om den handel, men tilsidst fik mægleren mig da til at tage hen og se på gården. Enden af det blev, at jeg alligevel byttede med min ejendom, og vi flyttede til Nollund Klostergård 13. apr. 1919. Den havde et areal af 200 td. land; deraf var 30 td. land kær og mose, og indtil 1914 var det meste af det øvrige hede, og lyngen groede lige ind til gården, der iøvrigt var en gammel typisk, men forfalden hedegård. Imidlertid havde en ung mand arbejdet med den i nogle år, da vi kom der. Han havde fået merglet 70 td. land (hvoraf 40 gammel agerjord), og da vi overtog gården (for 26,000 kr. i bytte for min ejendom) var der 22 kreaturer og 4 heste.

Jeg så straks, at her var muligheder for et stort opdyrkningsarbejde, som jeg heller ikke var helt fremmed for, da jeg havde været med til det som ganske ung. I løbet af tre år blev al kær og mose, som hørte til gården, kultiveret og lagt ud til vedvarende græsmark. Dette arbejde var ofte forbunden med stor vanskelighed, idet der var blød tørvejord under det meste af kæret. Ved pløjningen måtte begge heste gå ovenfor grøften; den sidste fure måtte pløjes med én hest, som så måtte balancere, som den bedst kunde, sank den i, så var den ikke nem at få op igen. Desuden var der en del store træerødder, hvoraf nogle lå helt op i jord-

skellet, kørte man imod sådan én, så var man sikker på skandale, — enten sprang hammeltøjet eller man bøjede ploven. Når vi om foråret skulde så korn og frø, måtte vi give hestene sokker på af gamle gødnings-sække.

Samtidig tog vi fat på heden, og da der var gået 3 år havde vi opdyrket 35 td. land, og nu havde vi 105 td. land under plov. Men dermed gik det istå foreløbig, fordi den i 1915 leverede mergel var opbrugt, og uden mergel kan man ikke dyrke hede op. Mangelen af mergel er derfor en væsentlig grund til, at så store og ret gode hedestrækninger på denne egn har ligget uopdyrket til vore dage. Thi når man, som en mand har fortalt mig han gjorde, skulde hente mergelen i Vejle-egnen, og hvert læs tog $1\frac{1}{2}$ døgn, så når man ikke vidt. Først da den faste mergelbane fra Stilbjerg blev ført gennem sognet, kunde opdyrknngen begynde. Det gik langsomt i en længere årrække, mergelen blev taget op med håndkraft, og mange havde, trods banen, langt at køre. Dertil kom, at den opbrudte hedes beredelse til tilsåning også er en langsom proces, idet den helst skal udluftes og gentagne gange berarbejdes, før den kan såes. Men dette langsomme tempo passede bedst til befolkningens kår dengang.

På to måder er der i de senere år heri sket en forandring. Først ved de transportable mergel-spør, som i løbet af meget kort tid kunde forsyne en ejendom med mergel, og siden ved traktoren, som med traktorploven kunde behandle heden ganske anderledes dybt og grundigt, så alen blev brudt med det samme, og der kunde sås korn efter et års forløb. Ganske vist er den gamle metode med den lange udluftning nok fremdeles den bedste, men med mergel og

kunstgødning til hjælp kan den nye også bruges, og der ved får man jo hurtigere noget af arbejdet betalt.

I 1926 fik jeg ved hjælp af transportable spor 307 kubikfavne mergel, og nu kunde der tages fat på opdyrkningen med fornyet kraft. Jeg havde da 10 td. land liggende, som efter den gamle metode var behandlet i 3 år, og som nu var færdig til mergling. Men jeg indså, at efter denne fremgangsmåde vilde det hele gå for langsomt, og det gjaldt jo også om at få noget at betale merglen med. — Jeg købte så en traktor og en 18" plov og gav mig til at pløje heden 10—12" dyb med det samme. Vinteren 1926—27 pløjede jeg 42 td. land hede, som så blev harvet og merglet påfølgende sommer og vinter og tilsået med korn i foråret 1928. Der blev tillige givet 200 kg. superfosfat pr. td. land, og resultatet var rigtig godt, vi fik en ret pæn afgrøde det allerførste år, men bedst, hvor heden bar en tyndere eller tættere græsbestand, hvor der derimod havde været udelukkende lyng og andre udprægede hedeplanter var afgrøden ikke så god. Det viste sig her tydelig nok, at en længere skørning og udluftning i og for sig var den bedste. — Siden har jeg fortsat opdyrkningen, nu ialt 100 td. land, og jeg har nu 170 td. land under plov. Desuden har jeg med traktor pløjet over 100 td. land hede for fremmede.

I den samme tid har jo også bygningerne måttet udvides meget. 1923 byggede jeg en lade og et maskinhus, i 1926 en udvidelse af stalden, i 1928 en stor staklade i marken og i 1929 en svinestald og et stuehus, så nu har vi en hel nybygget gård.

Ved hedeopdyrkningen her på egnen har selskabet »hedebrugene« ydet fortrinlig hjælp. Det har da også god tilslutning her, en lokalforening på 200 medlemmer. Der er givet tilskud til godt 300 td. land hede

om året i de senere år, ligesom der også er givet et tilskud til nybyggere på heden på fra 500 til 800 kr. Det er beklageligt, at den danske rigsdag ikke synes ret at kunne se det samfundsgavnligt, som sker ved en sådan opdyrkning, kunde den det, så vilde man have undgået nedskæring af den bevilling til fremme af hedeopdyrkning, som »hedebruget« administrerer.«